

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТАРШОКЛАСНИКІВ В УМОВАХ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Шелестова Людмила,

*доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу дидактики
Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна*

Одним із важливих завдань загальної середньої освіти є творчий розвиток особистості: розвиток у неї здатності висловлювати власну думку, розв'язувати проблеми та логічно обґрунтовувати власну позицію, критичне і системне мислення. Профільна освіта має значний потенціал для вирішення цього завдання.

Розвиток творчих здібностей старшокласників в умовах профільного навчання неможливий без використання спеціальних педагогічних технологій, які дають змогу визнати учня як суб'єкта освітнього процесу, а розвиток його здібностей як основну мету освіти; передбачають побудову взаємин між учнями та вчителями на основі співпраці; орієнтовані на максимальне розкриття й використання суб'єктного досвіду дитини. Саме тому нами було проведено емпіричне дослідження, метою якого було з'ясування сучасних тенденцій реалізації педагогічних технологій розвитку творчих здібностей старшокласників в умовах профільного навчання.

Ми виходили з того, що педагогам належить визначальна роль у розвитку учнів, зокрема й у розвитку їх творчих здібностей. Від їх професійного рівня, готовності до впровадження інновацій, використання технологій розвитку творчих здібностей старшокласників залежить результат освітньої діяльності. Цим і обумовлена необхідність опитування вчителів за допомогою анкетування, яке дало змогу проаналізувати досвід роботи педагогів щодо розвитку творчих здібностей старшокласників в умовах профільного навчання. Анкети містили запитання щодо сутності творчих здібностей, рівня усвідомлення вчителями своїх завдань щодо розвитку цих здібностей у старшокласників в умовах профільного навчання; рівня реалізації ними цих завдань у власній практичній діяльності та приділення спеціальної уваги розвитку творчого потенціалу учнів; готовності до власного творчого розвитку. В опитуванні взяли участь 88 педагогів ліцеїв м. Рівне, м. Пірятини Полтавської обл. та м. Біла Церква Київської обл.^{1; 2}.

Основою активної професійної позиції педагога, яка спонукає до використання інноваційних технологій у власній практиці та сприяє її продуктивності, є готовність педагога до цієї діяльності. Її в науці розуміють як інтегративну особистісну якість педагога, її особистісний стан мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості та рефлексії^{3 (с. 277)}. У структурі готовності до професійної педагогічної діяльності виокремлюють мотиваційний, когнітивний, операційний, вольовий та оцінний компоненти. Проаналізуємо здобуті емпі-

ричні дані за цими п'ятьма компонентами та опишемо сучасні тенденції реалізації педагогічних технологій розвитку творчих здібностей учнів в умовах профільного навчання за гуманітарним спрямуванням.

Мотиваційний компонент готовності до розвитку творчих здібностей учнів в умовах профільного навчання передбачає усвідомлене ставлення педагога до необхідності їх розвитку в учнів та використання для цього спеціальних педагогічних технологій, їх ролі у розв'язанні цього завдання. Як засвідчив аналіз емпіричних даних, цей компонент готовності до розвитку творчих здібностей учнів в умовах профільного навчання добре сформований в учителів. Вони усі усвідомлюють необхідність розвитку творчого потенціалу в учнів та приділення цьому спеціальної уваги.

Когнітивний компонент готовності до розвитку творчих здібностей учнів в умовах профільного навчання передбачає наявність знань педагога про сутність поняття «творчі здібності», можливості педагогічних технологій та різних навчальних предметів у розвитку компонентів творчих здібностей. На основі аналізу здобутих емпіричних даних встановлено, що цей компонент готовності до розвитку творчих здібностей учнів в умовах профільного навчання недостатньо сформований у вчителів. Вони в цілому розуміють сутність поняття «творчі здібності» та його складники, проте недостатньо орієнтуються у педагогічних технологіях, які сприяють розвитку певних компонентів творчих здібностей. Вчителі вважають, що творчі здібності учнів можна розвивати у процесі вивчення будь-якого предмета і творчий вчитель завжди знайде таку можливість.

Операційний компонент готовності до розвитку творчих здібностей учнів в умовах профільного навчання передбачає практичне володіння технологіями розвитку творчих здібностей, використанням їх у власній професійній діяльності, орієнтованість власну професійну творчість, здійснення експериментальної роботи. Аналіз здобутих емпіричних даних дав підстави для висновку, що цей компонент готовності до розвитку творчих здібностей учнів в умовах профільного навчання також сформований в учителів недостатньо. Вони зрідка залучають дітей до творчої діяльності і відводять для цього недостатньо часу в освітньому процесі. Вчителі декларують, що розвивають усі компоненти творчих здібностей учнів (інтелектуально-логічні, інтелектуально-евристичні, мотиваційно-творча активність, самоорганізаційні, естетичні здібності). Та все ж особлива увага приділяється розвитку інтелектуально-логічного компонента творчих здібностей, для чого педагоги використовують спеціальні типи творчих завдань, переважно на етапі практичного застосування знань. Серед педагогічних технологій, частіше використовуваних вчителями для розвитку творчих здібностей, – проектна технологія. Рідше використовуються – метод мозкового штурму, комунікативні технології, технологія проблемного навчання, дослідні та ігрові технології. Ефективною організаційною формою визнається освітня діяльність у невеликих групах по п'ять-сім осіб.

Вольовий компонент готовності до розвитку творчих здібностей учнів в умовах профільного навчання передбачає здатність керувати творчою діяльністю учнів, нести відповідальність за її результати; готовність до подолання труднощів, пов'язаних з організацією творчої діяльності учнів.

Спираючись на аналіз емпіричних даних, зауважимо, що цей компонент готовності до розвитку творчих здібностей учнів в умовах профільного навчання недостатньо сформований у вчителів: переважна більшість учителів засвідчує готовність до керування творчою діяльністю учнів, та все ж вони мають значні проблеми із подоланням труднощів, пов'язаних з організацією творчої діяльності учнів.

Оцінний компонент готовності до розвитку творчих здібностей учнів в умовах профільного навчання передбачає здатність оцінювати власну професійну діяльність з позиції її оптимальності для розвитку творчого потенціалу учнів. Як засвідчив аналіз емпіричних даних, цей компонент готовності до розвитку творчих здібностей учнів в умовах профільного навчання сформований у вчителів, оскільки вони визнають, що розвиток творчих здібностей учнів залежить від них та рівня їхнього творчого потенціалу, тому більшість із них постійно підвищують власний професійний рівень через самоосвіту або підвищення кваліфікації та впроваджують педагогічні інновації у педагогічну практику.

Аналіз емпіричних даних щодо готовності вчителів до розвитку творчих здібностей учнів в умовах профільного навчання (мотиваційного, когнітивного, операційного, вольового, оцінного компонентів) свідчить про наявність проблем, які потребують розв'язання як на теоретичному, так і на практичному рівнях, а саме: розвитку в учителів когнітивного, операційного та вольового компонентів готовності до розвитку творчих здібностей старшокласників в умовах профільного навчання. Результати дослідження можуть стати у нагоді для здійснення просвітництва вчителів з метою посилення їх впливу на розвиток творчих здібностей учнів, приділенню спеціальної уваги розвитку їх творчих здібностей та використання для цього спеціальних педагогічних технологій.

¹ Шелестова Л. В. Розвиток творчих здібностей учнів в умовах профільного навчання: кількісно-якісний аналіз емпіричних даних. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 3. С. 99–108.

² Шелестова Л. В. Педагогічні технології як засіб розвитку творчих здібностей учнів в умовах профільного навчання. *Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія і практика* : зб. наук. праць. Київ : Інститут обдарованої дитини, 2018. Вип. 1 (20). С. 24–36.

³ Дичківська І. М. *Інноваційні педагогічні технології*. Київ : Академвидав, 2004. 352 с.